

מכללת הרצוג-גוש עציון
ימי עיון בתנ"ך
קיי"ת תש"ע

1
174

א' ת"ר
א"ת

פרשנות חז"ל כמאירה את הפשט באור חדש

א. שער של הנזיר

1. אשר תחת זבח השלמים - תחת הדוד שהוא מבשלן בו לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשל ולהניף לפני ה' (רש"י ו, יח)

2. ונתן על האש - לפי שהוא קדוש שאמר למעלה קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו לכך ראוי לשרפו פן יכשלו בו בני אדם. אשר תחת זבח השלמים - הואיל והוא קדוש זקוק הוא להיות נשרף תחת הסיר שמבשלים בו השלמים (חזקוני ו, יח)

3. כהו גדול: ותפתחו הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבש את הבגדים את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם: ועל כל נפש מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא: ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי נזר שמון משחת אלהיו עליו אני ד' (ויקרא כא, י-יב)

נזיר: כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו עד מלאת הימים אשר נזיר לדי' קדש יהיה גדל פרע שער ראשו: כל ימי הזירו לדי' על נפש מת לא יבא: לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו לא יטמא להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו (במדבר ו, ה-ז)

4. ימי המילואים:

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילם שנים תמימים: ולחם מצות וחלת מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן סלת חטים תעשה אתם: ונתת אותם על סל אחד והקרבת אתם בפל ואת הפר ואת שני האילים... ואת איל המלאים תקח ובשלת את בשרו במקום קדש: ואכל אהרו ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בפל פתח אהל מועד: ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם וזר לא יאכל כי קדש הם (שמות כט, א-ג, לא-לג)

סיום כהונת הנזיר:

והקריב את קרבנו לדי' כבש בן שנתו תמיים אחד לעלה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמיים לשלמים: וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן ומנחתם ונספיהם: והקריב הכהן לפני ד' ועשה את חטאתו ואת עלתו: ואת האיל יעשה זבח שלמים לדי' על סל המצות ועשה הכהן את מנחתו ואת נספו (במדבר ו, יד-יז)

ב. השעיר המשתלח

1. יעמד חי - כמו יועמד חי על ידי אחרים ותרגומו יתקם כד חי. (ת"כ) מה ת"ל לפי שנאי לשלח אותו לעזאזל ואיני יודע שילוחו אם למיתה אם לחיים לכך נאמר יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח מכאן ששליחותו למיתה (רש"י ויקרא טז, ז)

2. לשלח אותו לעזאזל המדברה - לפי פשוטו לשלח אותו חי אל ההרים אשר במדבר כמו שמצינו בצפורי מצורע ושלח את הצפור החיה על פני השדה לטהרו מטמאתו אף כאן לטהר את ישראל מעונותם משלחו אל המדבר והוא מקום מרעה הבהמות כדכתיב וינהג את הצאן אחר המדבר...

3. ונשא אהרן - לשון סליחה ואעפ"כ אינו זו ממשמעו אהרן נושא את המשא של עון נמצא מסולק העון מן הקדשים (רש"י שמות כח, לח)

4. ונשא את עונה - הוא נכנס תחתיה. למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין (רש"י, במדבר ל, טז)

ג. המחלוקת על הזמן בבריאה

1. ויבדל אלהים בין האור ובין החשך - איננו החשך הנזכר בפסוק הראשון שהוא האש, אבל הוא אפיסת האור, כי נתן אלהים מדה לאור, ושיהיה נעדר אחר כן עד שובו: ואמרו קצת המפרשים (עיין כוזרי ב, כ) כי האור הזה נברא לפניו של הקב"ה, כלומר במערב, ושקעו מיד כדי מדת לילה, ואחרי כן האיר כמדת יום וזה טעם ויהי ערב ויהי בקר, שקודם היה לילה ואחר כך יום, ושניהם אחרי הוויית האור ואיננו נכון כלל, כי יוסיפו על ששת ימי בראשית יום קצר:

אבל יתכן שנאמר, כי האור נברא לפניו יתברך ולא נתפשט ביסודות הנזכרים, והבדיל בינו ובין החשך שנתן לשניהם מדה, ועמד לפניו כמדת לילה, ואחר כך הזריח אותו על היסודות, והנה קדם הערב לבקר: ועוד יתכן שנאמר, כי משיצאו השמים והארץ מן האפס אל היש הנזכר בפסוק הראשון, נהיה זמן, כי אף על פי שזמנינו ברגעים ושעות שהם באור ובחשך, משיהיה יש יתפש בו זמן ואם כן נבראו שמים וארץ ועמדו כן כמדת לילה מבלי אור, ואמר יהי אור ויהי אור, וגזר עליו שיעמוד כמדת הראשון, ואחר כך יעדר מן היסודות, ויהי ערב ויהי בקר

(רמב"ן בראשית א, ד)

2. ויאמר אלקים יהי אור: לתקן האמור וחשך על פני תהום... ויבדל אלקים בין האור ובין החשך. שיבי' שעות היה היום ואח"כ הלילה יב', האור תחלה ואח"כ החשך. שהרי תחלת בריאת העולם היה במאמר יהיה אור. וכל חשך שמקודם לכך דכתיב וחשך על פני תהום לא זהו לילה

(רשב"ם בראשית א, ד)

3. ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, ערב הוא תחלת הלילה ובקר תחלת היום... וכל הלילה נקרא ערב על שם תחלתו... אבל היום כולו לא נקרא בקר אלא עד חצי היום... ובין היום והלילה הוא כדי שעות והזמן הזה נקרא יום כמו שאמר יום אחד, יום שני, יום שלישי וגו', לפיכך אמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, כלומר בין הערב והבקר היו יום אחד ואע"פ שכל היום לא נקרא בקר, בקר הוא כנגד הערב כי הוא זמן היות השמש על הארץ ואורו רב כנגד אור הלילה ויום נקרא. ולא אמר ויהי יום ויהי לילה יום אחד והיה הדבר מבואר יותר, בעבור כי יום יאמר על הפרט ועל הכלל, ולא יתכן להתערב הפרט עם הכלל, ונקרא הכל יום לפי שהיום הוא העקר וטוב לכל נבראי מטה

(רד"ק בראשית א, ה)

4. אין כתיב כאן ויהי לילה ויהי יום אלא ויהי ערב, שהעריב יום ראשון ושיקע האור, ויהי בקר, בוקרו של לילה, שעלה עמוד השחר, הרי הושלם יום א' מן הו' ימים... ולא בא הכתוב לומר שהערב והבקר יום אחד הם, כי לא הצרכנו לפרש אלא היאך היו ששה ימים, שהבקר יום ונגמרה הלילה, הרי נגמר יום אחד והתחיל יום שני

(רשב"ם בראשית א, ה)

5. ויהי ערב ויהי בקר יום הששי: אז נגמר יום הששי והתחילה... [הערת מהדיר ב'תורת חיים': מכאן עד פרשת וירא לא נמצא פירוש הרשב"ם בכ"י]

(רשב"ם בראשית א, לא)

פולמוס השבת

אגרת ששלח(ה) השבת להרב ר' אברהם אבן עזרא ז"ל להוכיח כי תחלת השבת הוא בערב יום שלפניו, ואז היה האבן עזרא בעיר לאנדאן מדינת בריטאניא עי' שבט יהודה נזירה י"ה. וזה לשון האגרת:

רביעית בעשרת הדברים:	אני שבת עטרת דת יקרים
ברית עולם לכל דורות ודורים:	ובין השם ובין בניו אני אות
וכן כתוב בראשית כל ספרים:	וכי כל מעשיו כלה א-להים
למען אהיה מופת להורים:	ולא ירד אז מן
ומרגוע לעם שוכני קברים:	אני עונג לחיים על האדמה
וששים בי זקנים עם נערים:	אני חדות זכרים גם נקבות
ובי לא יספדו על מות ישרים:	ולא יתאבלו בי אבלים
והגרים אשר הם בשערים:	השקט ימצאו עבד ואמה
בסוסים וחמורים ושוורים:	יניחון כל בהמותיהם ביד איש
וגם יבדיל חשבים כנזירים:	וכל משכיל ביינו הוא יקדש
ביומו נפתחו מאה שערים:	בכל יום ימצאו שערי תבונה
ונכון מצוא חפץ ודבר דבר:	מכובד מעשות דרך
למען שמרתי מאדמימי נעורים:	ושמרתך מכל אשם
אשר הובא אליך הספרים:	בזקנותך שגגה נמצא בך
ואיך תחשה ולא תדור נדרים:	ושם כתוב לחלל יום שביעי
ותשלחה אל כל עברים:	לחבר אגרת דרך האמונה

"בשנת ארבעה אלפים ותשע מאות ותשע עשרה בחצי ליל שבת בארבעה עשר לחודש טבת ואני אברהם הספרדי הנקרא אבן עזרא, הייתי בעיר אחת מערי האי הנקרא קצה הארנון שהוא גבול שביעי מגבולות ארנון נושבת, ואני הייתי ישן ושנתי ערבה עלי ואראה בחלום והנה עומד לנגדי כמראה גבר ובידו "אגרת" חתומה ויען ויאמר אלי קח זאת האגרת ששלחה אליך השבת, ואקוד ואשתחוה לה' ואברך ה' אשר כבדני זה הכבוד. ואתפשנה בשתי ידים וידי נטפו מור ואקראנה ותהי בפי כדבש למתוק. אך בקראי הטורים, חם לבי בקרבי וכמעט יצאה נפשי ואשאל העומד לנגדי מה פשעי ומה חטאתי, כי מיום שידעתי את השם הנכבד והנורא אשר בראני ולמדתי מצותיו, לעולם אהבתי את השבת ובטרם בואה הייתי יוצא לקראתה בכל לבי גם בצאתה הייתי משלח אותה בשמחה ובשירים ומי בכל עבדיה נאמן כמוני ומדוע שלחה אלי זאת האגרת. ויען ויאמר אלי ציר השבת, הגד הוגד לה אשר הביאו תלמידיך אל ביתך אתמול ספרים ופרושים על התורה ושם כתוב לחלל את השבת, ואתה תאזור בעבור כבוד השבת להלחם במלחמת התורה עם אויבי השבת ולא תשא פני איש. ואיקץ ותתפעם רוחי עלי ונפשי נבהלה מאד מאד וארחץ ידי ואוציא הספרים חוצה אל אור הלבנה והנה כתוב שם פירוש 'יהי ערב ויהי בוקר' והוא אומר כאשר היה בוקר יום שני עלה יום א' שלם, כי הלילה הולך אחר היום. וכמעט קרעתי בגדי וגם קרעתי זה הפירוש, כי אמרתי טוב לחלל שבת אחת ולא יחללו ישראל שבתות הרבה אם יראו זה הפירוש הרע, גם נהיה כלנו לעג וקלס בעיני הגויים. ואתאפק בעבור כבוד שבת ואדור נדר אם אתן שנת לעיני אחר צאת יום הקדוש עד שאכתוב אגרת ארוכה לבאר את ראשית יום התורה ולהסיר פח ומוקש, כי כל ישראל הפרושים גם הצדיקים עמהם יודעים כי לא נכתבה פרשת בראשית מעשה השי"ת בכל יום רק בעבור שידעו שומרי התורה איך ישמרו השבת, כאשר שבת השי"ת לספור ימי בראשית והנה אם יהיה סוף הששי עד בוקר יום השביעי היה לנו לספור הלילה הבא, הנה זה הפירוש מתעתע כל ישראל במזרח ובמערב גם הקרובים גם הרחוקים גם החיים גם המתים, והמאמין בפירוש זה השי"ת ינקום נקמת השבת ממנו והקורא אותו בקול גדול תדבק לשונו לחכו, גם הסופר הכותב אותו בפירושי התורה ידו יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה, ולכל בני ישראל יהיה אור".